

TANULMÁNYOK

DR. BORBÉLY ISTVÁN

AZ IMÁDSÁG

Vallásos emberek és teológusok mind egyet értenek abban, hogy az imádság a vallás központi része. Az igazi vallásos életet nem a hittételekben és nem az egyházi intézményekben, nem is a szertartásokban találhatjuk meg, hanem az imádkozásban. Az ima szavaiban nyilatkozik meg a kegyes lélek minden áhítata. „Tanulmányozzátok bármely idők szent életű embereinek imádságát s megismeritek hitüket, életüket, ösztönzéseiket, műveiket“ — mondta a híres prédikátor Adolf Monod. A vallásos képzetek és cselekedetek tarka világa rendesen csak visszatükröződése a személyes vallásos életnek. A legkülönbözőbb gondolatok Istentől, a teremtésről, a kinyilatkoztatásról, a megváltásról, az örökéletről mind kifejezések, amelyekben a lelkek gazdagon áradó vallásos élményei, a hit, a remény és a szeretet öltöttek alakot. A változatos szertartások és szakramentumok, a megszentelések és megtisztulások, az áldozások és a szent étkezések, a szent táncok és a körmenetek, az aszketizmus és az erkölcs összes művei mind csak közvetített kifejezései a benső kegyes élménynek. Ellenben az imádságban ez az élmény közvetlenül nyilatkozik meg.

A vallás és az imádkozás viszonyát Joseph Zahn a következőképpen határozta meg: „A vallás és az imádság nem ugyanegy dolog, azonban annyira együvé tartoznak, mint az élet és a lélegzés, vagy az értelem és a nyelv. Amint nincs igazi vallás Isten s az örökkévalóság eszméje nélkül, azonképpen vallásos élet sincs imádkozás nélkül. Az imádkozás a nyilvános bizonyítéka Isten bírásának, amely birtokolás ugyancsak a jövő életben lesz teljes, de már a földi életben kezdődik a hitben, a reményben és a szeretetben. Az Istenben való hit és bizalom az ő szeretete együttvéve és a lélekben elevenné válva, elmondva hangosan, hogy mások is hallják, vagy csöndesen, hogy csak Istén hallja, szavakban vagy szavak nélkül — ez az imádság. Ha meg lehet valamivel mutatni az utat, amelyen a vallás az emberiségre áldást hozhat, úgy ez útmutatásban a legfényesebb teológiai fejtegetés nem ér annyit, mint a szerény, de szívből jövő imádság. Az imában a vallásos igazságok megismerése közvetlenül válik gyümölcsözővé: vigasztalás árad szét a földön, erkölcsi erő fakad, megpecsétlődik az Istennel s a vallásos emberekkel való szent szövetség. Aki tehát soha nem imádkozik, arról azt kell mondanunk, hogy a vallásos és erkölcsös fenségesség birodalmából idegen világba távozott el. Aki számára pedig az imádság fogalma csak félig világos, a saját vallásos fogalmaival nem jött még tisztába. Hogyha a vallás és

az imádkozás úgy viszonyulnak egymáshoz, mint az élet és a lélegzés, vagy az értelem és a nyelv, s ha csakugyan úgy van, hogy az egészséges élethez egészséges lélegzés, a fejlett értelmiséghez gazdag nyelv szükséges, akkor azt kell mondanunk, hogy az imádkozás helyes értelmezése és gyakorlása a vallásos életnek a mértéke.“

Minthogy az imádkozás a vallásos életnek leglényegesebb és szükségszerű megnyilatkozása, azért személyek számára és rendszerekre nézve ez a leghelyesebb mérték, amivel biztosan meg lehet mérni a vallásnak meglétét, fokát és minőségét. Karl Girgensohn szerint: Az imádság a lélek vallásos életének a legtalálhatóbb mértéke. Ha tudjuk valakiről, hogy hogyan imádkozik, tudjuk egész vallását. Amikor az ember tanúk nélkül szemtől szemben áll Istennel, lelke teljes leplezetlenségben áll alkotója előtt, amit ilyenkor mond, abból pontosan megismerhető lelkének szegénysége vagy gazdagsága.

Azonban nemcsak az egyes emberek közötti különbségek tűnnek ki az imákból, hanem egész korok, kultúrák, egyházak és vallások különbségei is. Az ember semmiféle vallásos megnyilatkozása nem mutatja oly tisztán az isteni lényegről a legkülönbözőbb időkből való legkülönbözőbb felfogásait, az emberek külső és belső történetét semmi sem tükrözi vissza oly élénken, mint éppen az imaformák. Éppen ezért, Deissmannak találó szavai szerint, a vallás és a vallások kutatójára nézve nincs semmi olyan tanulságos forrás, mint az imádság s az imáról való bizonyosságok. Ezek valamely vallást, valamely vallásos közösséget, vagy kegyes embereket jobban jellemeznék, mint bárminő mitológia, legenda, dogma, morál vagy teológia. A vallás története — szinte azt mondhatni — az imádság története.

Az ima a vallásos élmény azon alakja, melyben az igazi kegyesség élete s tevékenysége a legteljesebben megnyilatkozik, s egyszersmind a legfélőbben elrejtőzik. Az igazi személyes ima gondosan elrejtőzik a profán szemek és fülek elől. Még a primitív kultúrájú emberek is rendkívül zárkóztak és szűkszavúak, ha vallásos életükről van szó. Utazók mondják, hogy olykor évek kellene ahhoz, hogy a primitív népek vallásos életébe betekinthessenek. A művelt ember még ennél is zárkózottabb. A vallásos zsenik hitélete titokban megy végbe. „A vallásosság — mondja Kierkegaard — olyan titok, hogy az ember, mint valami fiatal leány, elpirul, ha rajtakapják.“ Az imában a magányos lélek áll az egyedüllevő Isten előtt. S ezért van az, hogy a valóban kegyes lelkek imádkozáskor a magányba, csöndes szobájukba vagy a szabad természetbe mennek. Amit ezek ilyenkor Istenük elé tárnak, azt más ember szeme soha meg nem láthatja. Igaz ugyan, hogy e kegyes emberek is szoktak beszélgetni tanítványaikkal az imádkozás módjáról, formájáról és tartalmáról, de szinte soha nem történt meg, hogy mások jelenlétében végezzék el imádkozásukat. Pál apostol leveleiben gyakorta int az imádkozásra, elvéve az imádkozás titokteljes hatásáról is szól, de gondosan tartózkodott attól, hogy írásaiban imaformulákat közöljön híveivel. Az is igaz, hogy nagyon sok kinyomtatott imát olvashatunk meg hallhatunk. Azonban ezek mind nem igazi imádságok, nem a fohászkodásnak, a mélységből jövő segítségért kiáltásnak, a felgerjedt szívnek spontán megnyilatkozásai. Legtöbbjük előre elkészített alkalmi ima. Pedig a valódi imádság a lélek felgerjedt állapotában előre nem sejtető formában jön létre: néha egy csöndes sóhaj, máskor csak egy tekintet vagy egy néma érzelem. Az ilyen igazi

imákról — sajnos — csak közvetve tudunk, nyilatkozatokból, feljegyzésekből, imatöredékekből és vallásos költeményekből.

Azt a sokféle imádságot, melyben az imádkozó lelkek Istenhez fohászknak, a könnyebb áttekintés végett típusokra osztjuk fel.

1. *A primitív imaformák.* Az imádság eredeti formája a primitív emberek imája, melynek a hirtelen kitörése (affektivitás), az önkéntelenség (spontaneitás) és megkötöttség nélküli, a szenvedélyes kívánás és konkrét reális elképzelés a jellemző sajátosságai. A primitív ember pillanatnyi meghatódottságból fakadó imádkozása a rituális imába papi szertartási formulává merevül; a közvetlen lelki megnyilatkozásból így állandó szertartási forma lett, amely nemzedékről nemzedékre öröklődik. A rituális prózai imádságnak a templomi ünnepi himnusz a társa, ez a papi-költői alkotás, amely díszes és dagályos, állandó jellegű és nehézkes, miként maga a bonyodalmas templomi szertartás. Később ezt az imaformát az elevebb, frissebb lírai költemény, az ún. irodalmi himnusz váltotta fel.

2. *A bölcselő ima.* Ez ellen a primitív, szertartásos ima ellen idővel a fejlődő vallásos gondolkozás tiltakozni kezdett, s a naiv imádkozást elvont, racionális — etikai imádság váltotta fel, amely mint az erkölcsi akarásnak minden szenvedélytől mentes kifejeződése, inkább alkalmazkodott az értelem szigorúbb kívánalmaihoz.

3. *A vallásos zsenik imái.* A legtisztább és leggazdagabb imaformái a nagy vallásos zseniknek voltak, kik az imádkozásban az eszményi lendületet őseredeti elevenséggel, az erkölcsi tisztaságot elemi vallásos szenvedéllyel, a mély bensőséget kiáradó erővel egyesítették. Ezeknek a vallásos lelkeknek imádkozó kegyessége két típusra osztható: misztikus és prófétai típusra.

a) A misztikus imádság a világtól és a saját szenvedélyeitől megszabadult léleknek Istenhez való fordulása. Az imádkozó misztikus az érzéki, hangulatos, fantasztikus képekből álló elmélkedéstől lélekben a legfőbb jónak gyönyörrel teljes szemléléséig emelkedik fel, míg nem az elragadó Isten-szemlélet belevész az eksztázis végtelen boldogságába, ahol a véges ember elmerül a végtelen Isten mérhetetlenségébe. E misztikus imádkozásmód egyik megnyilatkozási formája a buddhista vallásos elmélyedés. Miként a buddhizmus Isten- és kegyelem nélküli üdvállás, azonképpen a buddhista vallásos elmélyedés is misztikus meditáció és kontempláció a summum bonum-hoz való személyes viszony nélkül; az imádkozó szerzetes a szenvedésnek érzelemtől súlyos szemlélésétől fölemelkedik a gyönyörrel telt nyugalomhoz, a nyugalomtól a közönyösséghez, a közönyösségtől a Nirvánához, vagyis a teljes kialváshoz és elmúláshoz.

b) A prófétai imádkozás szemben a misztikus imádkozással a szív kiöntése, jámbor kimondása a szorongató szükségnek és a vágyakozó óhajtnak, a könyörgés meghallgatásáért, segedelméért és üdvösségért saját maga és felebarátai számára. A primitív imádság éled fel e formában újra vallásilag bensőséggé válva és erkölcsileg letisztulva. A prófétai imádkozás nem csupán kérés, hanem továbbmenő kimondása az Isten iránti kegyes bizodalomnak, illetőleg az Ő akarata előtti férfias megalázkodásnak. A nagy vallásos egyéniségek imádkozásával párhuzamba állítható azoknak a zseniális embereknek imádkozása, akiknek alkotó tevékenysége más értékterületen érvényesül, a nagy költőké és

művészeké. Ezek imáiban a kontemplatív-misztikus és affektív-prófétai imatípus jut ismét érvényre.

4. *A templomi liturgikus közimák.* A templomi liturgikus közimában a szolidárisan érző vallásos közösség a maga üdvösségét ünnepies dicséretben és köszönetben, üdvkívánatot egyetemes kérésében és kölcsönös könyörgésben juttatja kifejezésre. Az eredetileg erős vallásos kollektív élmény közvetlen megnyilatkozása a templomi közimában fokozatosan szigorúan szabályozott egyházi liturgia-formává merevült, minden idő számára érvényes rítussá, melynek önmagában van érvényessége, az értéke és a szükségessége.

5. *A törvényszerű és érdemszerző egyéni imák.* A törvényszerű és érdemszerző egyéni imák, amint azokat némely egyházak előírják, eredetileg pedagógiai célt szolgáltak: állandó használatukkal a híveket a vallásos és erkölcsi eszmények magasztalára akarták felemelni. Azonban a kegyességnek egyénies belső megnyilatkozása ez által külső, gépies cselekedetté torzult el.

A vallás történetében az ima rendkívül sokféle formában fordul elő: mint az egyes kegyes lélek csöndes magábaszállása és mint valamely egyház ünnepi liturgiája, mint valamely vallásos géniusz eredeti alkotása és mint az átlagember imautánczása, mint buzgó vallásos élmény spontán kifejeződése és mint értelmetlen formula gépies recitálása, mint a szív gyönyörűsége és elragadtatása és mint a törvény rideg végrehajtása, mint önkénytelen megkönnyebbülése egy túlaradó affektusnak és mint egy vallásos tárgyra való szándékos koncentráció, mint hangos felkiáltás és néma elmerülés, mint művészies költői alkotás és mint dadogó beszéd, mint a szellemnek a legmagasabb lényhez való felrepülése és mint a szív legmélyebb szükségének a kipanaszlása, mint örvendező hálálkodás és elragadó dicséret s mint alázatos kérés a megbocsátásért, mint gyermeki siránkozás az életért, egészségért és szerencsért s férfias komoly vágyakozás az erkölcsi harchoz szükséges erő után, mint egyszerű ima a mindennapi kenyérért és emésztő vágyakozás Isten után, mint önző kívánás és mint az embertársakról való önzetlen gondoskodás, mint vad átkozódás és bosszúszomj s imádkozás az ellenségért, mint szenvedélyes zörgetés és követelkezés s mint jámbor lemondás és szent közöny, mint Isten elhárításának saját kicsinyes önzésünk szerinti megváltoztatni törekvése és mint önmagáról megfélemlítés és a legfőbb jónak való önfeláldozás, mint a bűnös a szigorú Bíróhoz való félő esdeklése és mint a gyermek bizalmas beszélgetése atyjával, mint hízogó áradozás a megközelíthetetlen Úr felé és mint a bizalmas barát szabad megnyilatkozása, mint a szolgáló alázatos kérése hatalmas Urához.

E sokféle ellentétnek és különböző imatípusnak áttekintésekor önkénytelenül is fölmerül az a kérdés, hogy mi a közös alapja e különféle megnyilatkozási formáknak, egyszóval, mi a lényege az imádságnak? A válasz e kérdésre nem könnyű. Hogy az ima lényegét igazán megérthessük, az ima azon típusait kell szemügyre vennünk, amelyekben ez mint naiv, spontán lelki megnyilatkozás jelentkezik, vagyis az elsődleges, ún. primer imatípusokat külön kell választanunk a másodlagos, ún. szekunder imatípusoktól. E különválasztás nem nehéz, mert a primer imatípusok nagyon különböznek a többi imatípusoktól: a primitív ember naiv imádkozása, a vallásos zsenik egyéni vallásos élete és imádkozása, a templomi közima (abban a formában, amelyben az még nem merevült

szakramentális rítussá) — a többi, ún. szekunder imaformáktól. Mindezeknél az ima egy tisztán lelki élmény közvetlen kifejeződése.

Egészen mások a szekunder imatípusok. Ezek nem eredeti, személyes élmények, hanem az eredeti élő élménynek az utánzatai, illetve megmerevült imaformák. Az átlaghívek egyéni imádkozása többé-kevésbé szolgálai átvétele idegen eredetű élményeknek, amiből az következik, hogy e szekunder imák elevenség, erő és mélység tekintetében az eszményi minta mögött maradnak. A filozófiai ima hideg absztrakció az etika és metafizika elvei szerint megszerkesztve; az élő imádság ebben a formában idegen törvényekhez, az ún. filozófiai normákhoz alkalmazkodik. Az ilyen ima aztán nem is igazi imádság, hanem csak az árnyéka annak: művészi, de holt alkotás. A rituális ima-formula, a liturgikus himnusz, és közima mint szertartásformula, a törvényszerű és érdemszerző imák — mindezek az imatípusok élettelen merev imák, amelyekben a lüktető személyes élet objektív, személytelen formává, „elvvé“ lett. Az meglehet, hogy a tartalmukba való behatolás a fogékony jámbor lelkeket új imaélményre ösztönzi; az is lehet, hogy a nyilvános istentisztelet vagy magányos elmélyülés alkalmával való recitálásuk kegyes hangulatot tud keltetni, mégis tagadhatatlan, hogy ezek nem a személyes élmény közvetlen kifejeződései. Az ima lényeges vonásai nem válnak észrevehetőkké a szekunderformákon, csupán a tiszta egyszerű imádságokon és az alkotó zsenik vallásos megnyilatkozásaiban találhatóak. Éppen ezért a szekunder imatípusokat csak azután vehetjük vizsgálat alá s az ima lényeges tulajdonságait csak akkor kereshetjük bennük, amikor már megállapítottuk az ima lényegét.

Az ima lényege azon motívumokból fejthető meg, amelyek az imának közös lelki gyökérszájai. Mi indítja a vallásos embert az imádkozásra? Mit akarnak a vallásos emberek imádkozáskor? Egy francia pszichológus (Da Costa Guimaraens) írta: „Imádkozni annyi, mint lelki szükségét kielégíteni.“ E meghatározás meglehetősen felületes, de a helyes gondolat irányában van megfogalmazva. Az ima egy magasabb, gazdagabb, emelkedettebb élet felé való elementáris törekvés kifejeződése. Bármilyen legyen az imádság tárgya, bárminő értékterülethez is tartozzék — az eudaimonisztikushoz, az etikaihoz vagy a tisztán vallásoshoz —, az ima mindig erőteljes vágyakozás egy erősebb, tisztább, értékesebb, boldogabb élet után. Ágoston szavai — „Istenem, amikor Téged kereslek, egy boldogabb életet keresek“ — minden imádságnak a lelki gyökerét jelölik. Az éhező pigmeus, aki ételért sír; a lelkesült misztikus, aki a végtelen Isten nagyságába és szépségébe merült el; a bűnei súlya alatt görnyedő keresztény, aki bűnbocsánatért és üdvösségért könyörög — mind életet keres. Ezek mind életösztönök igazolását, fölfelé irányulását és gazdagodását akarják. Még az imádkozó buddhista szerzetes is, aki elmékedéseivel a tökéletes magárahagyatottságig eljutott, életének megzordításával egy magasabbrendű, tisztább életet remél elérhetni.

Saját vallásos életünk megszilárdítására való törekvés az ima lényege. Azonban az ima legmélyebb gyökerének a feltárása még nem adja az ima igazi lényegét. Hogy ezt megtaláljuk, ahhoz nem szükséges az ima lelki motívumai után tudakozódnunk. Fontosabb ennél, hogy az imádkozó hitfelfogását ismerjük, hogy megtudjuk azon eszmei föltételeket, amelyek az imának mint lelki élménynek alapját képezik. Mit gondol az egyszerű jámbor lélek imádkozáskor? Bizonyára azt hiszi, hogy a köz-

vetlenül jelenlevő személyes Istennel beszél, Ő előtte áll s vele van élő, benső viszonyban. Ennélfogva az imaélmény benső struktúrája három tényezőből áll: 1. hit az élő személyes Istenben; 2. hit az Ő valóságos közvetlen jelenlétében; 3. hit abban a drámai viszonyban, amelyben az imádkozó ember a jelenlevőnek megélt Istennel van.

Minden ima a hívő hozzáfordulása ahhoz a másik Lényhez, akinek magát bensőleg föltárja s akivel magát közli. Az Én beszéde egy másik Személlyel. Ez a másik Személy azonban nem földi ember, hanem emberfölötti Lény, akitől magát függőnek érzi, de azért olyan Lény, akinek határozottan emberi vonásai vannak: gondolkozik, akar, érez, öntudata van. „Az ima a személyes léleknek a személyes Istenhez fordulása“ — mondja Tylor. A személyes Istenben való hit a szükséges előfeltétele és alapja minden imának. Az antropomorfizmus, amely a primitív imában mindig, de a nagy vallásos, prófétai személyiségek imáiban is gyakran előfordul, durva eltorzítása a személyes Istenben való hitnek, ami nem tartozik az ima lényegéhez. Azonban, ahol Isten személyes voltának elképzelése elhalványult, ahol — mint a filozófiai imában vagy a panteista misztikában — a személyes Isten a mindenségben — en kai pan — foszlott szét, ott megszűnt az igazi ima, és a pusztá elmélkedő elmélyülésnek adta át helyét.

Az imádkozó ember ehhez a személyes Istenhez érzi közel magát. A primitív ember azt hiszi, hogy Isten egy meghatározott látható helyen tartózkodik; tehát ide igyekszik, amikor hozzá imádkozni akar, e hely felé fordítja szemeit és emeli összekulcsolt kezeit. A vallásos géniusz Isten jelenlétét saját szívének csöndességében éli meg, a legmélyebb lelki nyugalomban. Azonban mindig Isten valóságos jelenlétének tisztelettel teljes és bátorító tudata az, ami ennek az igazi imaélménynek alaptónusát megadja. Noha Isten, akihez az imádkozó könyörög, érzékfölötti Lény, a kegyes lélek mégis olyan kétségbe nem vonható bizonyossággal érzi az Ő jelenlétét, mintha valósággal élő ember állna előtte.

A személyes Istenben való hit és az ő jelenvalóságának bizonyossága az ima két előfeltétele. Az ima azonban még ennél is több: a hívőnek Istenhez való élő vonatkozása, közvetlen személyi viszony: közösség. Minthogy pedig az ima két személy közvetlen személyes viszonyából fakad, azért azt mondhatjuk, hogy az ima közösségi probléma. Az embernek Istenhez való viszonya mindig a földi társadalmi viszonyokat tükrözi vissza: a szolgálai vagy a gyermeki, a baráti vagy a hitvesi viszonyt. A primitív emberek, valamint az alkotó vallásos személyiségek kegyességében a vallásos kötelék „ex analogia societatis humanae“ érthető meg. A naiv imádkozásnak éppen ez a földi szociális momentum adja meg a drámai elevenségét. Ahol, mint némely misztikusnál, az Istenhez való vallásos viszony nem az emberi szociális viszonyok mintájára alakult ki, ott az imádság valóságos kölcsönös kapcsolat helyett tiszta kontemplációvá változott át.

Amint az Istenről való antropomorfisztikus elképzelés csak egyik durvább formája a személyes Istenben való hitnek, éppen úgy az imával Isten akaratára való reális hatásnak a hite, tehát a hit abban, hogy Isten a magunk részére megnyerhető és hajlítható — amint ez a tény a primitív és a prófétai imákban teljes élességgel megtalálható —, szintén csak durva formája az Istennel való közvetlen, eleven viszognak. Az efféle nem tartozik az ima lényegéhez. Az imában levő csoda nem az imádság

teljesítésében, tehát az embernek Istenre való hatásában van, hanem a véges lény és a végtelen Szellem titokzatos érintkezésében. Éppen abból, hogy az ima a vallásos emberek és Isten közötti valóságos összeköttetés, következik, hogy az ima lényege nem kizárólag lelki, hanem inkább metafizikai, vagy mint Tholuck mondta, „az ima ereje nemcsak földi erő, hanem olyan erő is, amely az égig ér”. Söderblom szerint „a mi lelkünk mélyén nem csupán a mi saját hangunk visszhangzik, hanem egy olyan valóságé is, amelyik magasabb és nagyobb, mint a saját hangunk, s amelyet imádni kell”.

Az imádság tehát a kegyes lélek eleven viszonya a személyesnek gondolt és jelenlevőnek megélt Istennel; olyan viszony, amely az emberi társadalmi kapcsolatok formáit tükrözi vissza. Az imának ez a lényege a szekunder imatípusokban csak tökéletlen módon található meg. A rituális imában, a templomi himnuszokban, a liturgikus imákban, valamint a törvényes és érdemszerző imákban Isten jelenvalóságának élménye csak gyöngén, elmosódva van meg. Az ima itt többé-kevésbé külsőleges cselekedet, nem pedig Istennel való bensőséges szívbeli viszony. Még a filozófiai imákban, valamint a misztikus imák némely formáiban is csak alig észrevehetően található meg az ima lényege. Hogy az imával rokon vallásos élményt és lelki állapotot, amelyek a filozófiai és misztikus vallásosságban fontos szerepet játszanak, magától az imádkozástól fenomenológiailag meg tudjuk különböztetni, szükség, hogy két rokon fogalmat, az imádat és az áhítatosságot, közelebről is meghatározzuk.

Az imádság és az áhítatosság nélkülözhetetlen tényezők a vallásos élményben; mindkettő a legszorosabb kapcsolatban van az imával. Azonban mindkettő tágabb fogalom, mint az ima; mindkettő olyan vallásos élményt és lelki állapotot jelöl, amelynek struktúrája eltér az imától, sőt, per analogiám, olyan lelki élményeket és lelki állapotot is jelöl, aminek a vallásosság szféráján túl egészen a profánság fogalmáig érnek, vagy legalábbis e kettő határán vannak. Gyakran összekavarják az imádat és az áhítatosságot, ezt a két általános vallásos jelenséget, amelyeknek a vallásos érdekszférán kívül is megvannak az analógiái — a valódi imádkozással. Egyes vallásfilozófusok, akik racionális bölcselkedésük előítéleteibe belecsavarodva tiltakoznak a naiv imádkozás őseredeti realizmusa ellen, hajlandók szétfolyó áhítatossági hangulatban és esztétikai kontemplációban látni az imádkozás lényegét és eszményét. Pedig nyilvánvaló dolog, hogy az imának a lényege sem nem az áhítatos hangulat, sem pedig a meditálás vagy a kontempláció. Imádkozni annyit tesz, mint Istennel beszélni és vele érintkezni, miként beszél és érintkezik az oltalomért könyörgő az oltalmazójával, a szolga az urával, a gyermek az apjával vagy hitves a hitvestársával.

Vallásos emberek és valláskutatók egybehangzóan egyetértenek abban, hogy az ima a vallás középpontja, a kegyesség lelke. Ennek magyarázatát éppen az ima lényeges vonásai adják: az ima valóságos élő viszony az ember és Isten között. Az ima a hívő embert közvetlen kapcsolatba, hogy úgy mondjuk: személyes viszonyba hozza Istennel. Az imán keresztül lesz a vallás Istenben való élet, az Örökkévalóval való közösség. Ima nélkül a hit pusztán elméleti meggyőződés; ima nélkül az istentisztelet csupán külsőséges cselekedet; ima nélkül az erkölcsös cselekedetnek nincs vallásos mélysége; ima nélkül az istenszeretet néma; ima nélkül az ember távol marad Istentől s a véges és Végtelen között át nem

hidalt úr tátong. Az imában oszlik szét a látható és láthatatlan világot elválasztó fátyol, benne és általa lép az ember Isten elé, hogy vele beszélve tőle lelkének üdvösségét és boldogságát kérje. „Az ima lehozza Istent a magasságos égből a kicsiny szívekbe s az éhes lelkeket az Istenhez emeli.“ „Az imában összeér a magasság a mélységgel, a hatalmas Isten az alázatos szívvel.“

Mint a hívő embernek titokzatos összeköttetése az Örökkévalóval, az ima mindent összefoglaló csoda, amely a kegyes lelkekben naponként megtörténik. Ennek felismerése a vallástudomány érdeme. A vallástörténész s a valláspszichológus csupán tanúja s tolmácsa az imában végbenemő mély és erőteljes lelki életnek. Az ima lényegéig csak a kegyes vallásos lélek juthat el. Ami azt jelenti, hogy igazán csak az tudhatja, mi az ima, aki maga is kegyes, áhítatos lélekkel szokott imádkozni.*

LŐRINCZI LÁSZLÓ

ÍGY OLVASSUK A BIBLIÁT

A Biblia a keresztények számára egyedülálló mű a világirodalomban.

Egyedülálló a Bibliában felhalmazott anyag *minősége*. Ezt az anyagot a Közel-Kelet ókori népeinek 4—5 ezer esztendő alatti történelme szellemi termékeinek tömegéből válogatták össze. S ebben az anyagban olyan egyetemes és örökérvényű igazságok rejlenek, amelyek a vallásos emberek számára nyugodt, békességes, boldog élet alapját képezik.

Az ember gondolkozó-érző lény voltával szükségképpen velejár bizonyos nyugtalanság. Keresi a helyét a világban. Olyan állapotot, amelyben nyugodt szívvel, békességben lehet élni és dolgozni, lefeküdni és felkelni, elviselni a szenvedést és szembenézni a halállal.

Az ember, akár primitív, akár modern, feleletet keres ilyen kérdésekre:

Milyen a világ, hogyan lett és miért olyan amilyen? Milyen az ember, hogyan lett és miért olyan amilyen?

Tapasztalja a nyugtalan emberi elme, hogy a boldog élet egyfelől a világot kormányzó, nálánál nagyobb „hatalmaktól“, másfelől embertársaihoz való viszonyulásától függ. Keresi e viszonyulásokat megalapozó lehetőségeket.

Ezek a kérdések a hívő számára létkérdések, és a Bibliában rájuk talált feleletekben rejlenek a nyugodt, békességes, boldog élet alapját képező egyetemes, örökérvényű igazságok, mindig az adott kor szellemi szintjének megfelelő megfogalmazásban. (Pl. ilyen egyetemes, örökérvényű igazság, hogy „Isten a világ teremtője és gondviselője“, vagy „az ember embertársának testvére“, de ezek az igazságok és hasonlóak a Biblia anyagán végig mindig az illető történelmi kor szellemi színvonalán vannak megfogalmazva). Hosszú idő alatt rengeteg anyag halmozódott fel. Legkezdetben mint szájhagyomány szállt és szaporodott nemzedék-

* Rövidített szöveg.